

Profetisk diakoni: Stemmer frå Latin-Amerika

ARNHILD HELGESEN

Innleiing

*“Dersom diakonien vår ikkje skaper negative reaksjonar hos dei mektige, bør me revurdera diakonien vår.”*¹ Denne fråsegna er henta frå gruppesamtalar mellom lutherske kyrkjer i Latin-Amerika, samla for å diskutera diakoni og kyrkja sin praksis². Det siste tiåret har den globale økumeniske rørsla sett fokus på omgrepet ”profetisk diakoni” og stilt spørsmål ved ei forståing av diakoni som audmjuk og stille teneste. Oppmodinga om at den globale kyrkja i større grad må tala klart mot maktstrukturar både i og utanfor kyrkja, har ikkje minst kome frå kyrkjer i det globale Sør.³

I denne artikkelen vil eg gå nærare inn på forståinga og innhaldet i omgrepet ”profetisk diakoni”. Eg vil ikkje gå inn i den generelle teologiske bakgrunnen for diakoni, men fokusera på teologiske tankar som peikar mot det profetiske som del av diakonien og kyrkja sin misjon i verda. Omgrepet ”diakoni” bruker eg i tråd med luthersk tradisjon, medviten om at det i andre kyrkjesamfunn ofte er knytt til annan praksis og kyrkjestructur. ”Profetisk” vil eg handsama berre i samanheng med diakoni, og ikkje i vidare forstand.⁴ Utgangspunktet for å snakka om ”profetisk diakoni” vil vera tankar og dokument frå den økumeniske rørsla, representert ved Kyrkjenes Verdsråd (KV) og Det Lutherske Verdsforbund (LVF).⁵

Med bakgrunn i tankane frå den globale økumeniske rørsla

vil eg å sjå på døme frå Latin-Amerika, som kan skildra og gi ei djupare forståing av profetisk diakoni. Metoden eg vil nytta for å analysa erfaringane og tankane, er henta frå latinamerikanske teologar: *sjå – døma – handla*.⁶

Diakoni står alltid i forhold til ein spesifikk kontekst. Eg vil konsentrera døma frå Latin-Amerika til tekstar etter år 2000, og referera til konteksten på kontinentet dei siste 10 åra. Sjølv sagt gir ikkje ein avgrensa tekst som denne eit fullstendig bilete, men den vil presentera og analysa nokre stemmer frå eit mangfaldig kontinent. Med dette som bakteppe og medviten om at få ord ikkje kan gi eit bilete av ein kompleks røyndom, vil eg søkja å svara på korleis refleksjon rundt teologi og kontekst i Latin-Amerika etter år 2000 kan gi ei forståing av omgrepet profetisk diakoni.

Frå audmjuk teneste til profetisk diakoni

Dei siste tiåra har omgrepet “profetisk diakoni” blitt diskutert i ulike økumeniske fora, ikkje minst i LVF og KV. Omgrepet vart løfta opp på agendaen på KV-møtet i Larnaca i 1986.⁷ LVF sin konferanse i Johannesburg i 2002 hadde som hovudtema ”Prophetic Diakonia: For the healing of the world”.⁸ Systematiseringa og refleksjonen held fram, og profetisk diakoni var såleis òg tema for ei global samling i KV i desember 2010.⁹ I norsk samanheng er Kjell Nordstokke si bok *Liberating Diakonia* (2011) og seminaret om internasjonal diakoni i samband med bokutgivinga, eit bidrag i denne debatten.¹⁰

Omgrepet “diakoni” vert i *Dictionary of the Ecumenical Movement* definert som “the responsible service of the gospel by deeds and by words performed by Christians in response to the needs of people.”¹¹ Denne definisjonen er og lagt til grunn i LVF-dokumentet *Diakoni i kontekst: Forvandling, forsoning, myndiggjøring*.¹² Historisk har diakoni i Europa vore prega av ”audmjuk teneste”, der diakonien ikkje skal provosera eller ha ei stemme i politiske spørsmål. Dei seinare åra har bibelforskarar som John Collins peika på at omgrepet diakoni ikkje viser til audmjuk teneste, men til ei oppgåve gitt ein av ei styresmakt eller ein autoritet. Denne forståinga av si eiga rolle som ”go-between” synleggjer Jesus i sitt liv og sine gjerningar, som er eit oppdrag han har fått frå Gud.¹³ Kyrkjer i det globale Sør har

gjennom den økumeniske rørsle stilt klare spørsmål ved diakonien si rolle i samfunnet og ønskjer eit sterkare profetisk fokus. LVF sin konsultasjon om profetisk diakoni i Johannesburg i 2002, seier dette tydeleg:

We acknowledge with gratitude the many kinds of diaconal work that the church has carried out through the centuries, and which necessarily continue in our own day. This work is now challenged to move toward more prophetic forms of diakonia.¹⁴

Kva skil profetisk diakoni frå anna diakonalt arbeid, og kva må til for å bevega seg mot meir profetiske former for diakoni? Diakonalt arbeid har som grunnlag å svara på menneske sitt behov, som ofte viser seg svært tydeleg m.a. i sjukdom og mangel på mat og vatn. Mykje diakonalt arbeid fokuserer på å møta desse behova her og no, fordi det er livsnødvendig. Profetiske former for diakoni ser desse behova, men leitar samstundes etter årsakene til at behova finst og etter langvarige løysingar. I dei seinare åra har den økumeniske rørsle i sterkare grad satt *rettferd* i sentrum når ein snakkar om diakoni.¹⁵ Dette er i tråd med rettsfokuset i utviklings- og bistandsarbeid generelt, men finn òg grunnlag i ei bibelsk forståing av at diakoni er kamp for rettferd.¹⁶ Dei strukturelle årsakene til fattigdom, ekskludering og vald er del av den profetiske diakonien sitt analysegrunnlag. Den profetiske diakonien spør ikkje berre kva behov som finst, men *kvifor* dei finst.¹⁷ Maktstrukturar må synleggjerast og utfordrast og rettferd stå i sentrum. I eit refleksjonsnotat frå KV frå 2010, kjem dette tydeleg fram:

Therefore, this ministry of *Prophetic Diakonia* seeks to *confront* the powers of this world, which lead to violence, exclusion, death and destruction, and calls for the transformation of unjust structures and practices into God's kingdom of justice with fullness of life for all.¹⁸

Teologisk grunnlag

Det generelle teologiske grunnlaget for diakoni, basert i læra om den treeinige Gud, er utgangspunktet for profetisk diako-

ni.¹⁹ Eg vil ikkje gå nærare inn på dette grunnlaget her, men fokusera på teologiske tankar som er vektlagt når ein snakkar om profetisk diakoni.

Omgrepet peikar mot profetane i Det Gamle Testamentet (GT), som er grunnleggande for forståinga:

In line with the prophets diakonia (cf. Isa 58:6-7) is the part of the church that seeks and serves God by identifying with the hungry, the thirsty, the strangers, the naked, the sick and the prisoners (Mt 25:31-46). It cares for the poor and their individual and structural needs (cf. the Year of Jubilee, Lev 25:25; Lk 4:19) as God has done, and seeks justice and righteousness for them (Am 5:21-24).²⁰

Profetane var kalla av Gud, til å peika på urett i samfunnet. Dei tala for dei undertrykte og fattige, mot dei mektige og utfordra både politiske og religiøse makter. Det lutherske universitetet i El Salvador (ULS) og LVF har i fleire år hatt etterutdanningskurs om diakoni. I innleiinga til deira systematisering av heftet *La diakonia y los profetas* ("Diakonien og profetane"), seier dei at diakonien i Mellom-Amerika er profetisk og at kyrkja berre kan vera profetisk og kritisera "imperiet" (politisk og økonomisk overmakt) dersom ho er sjølvkritisk. Denne doble kritikken, mot kyrkja sjølv òg mot politisk og økonomisk makt i samfunnet, er utgangspunktet for å snakka om profetisk diakoni.²¹ Her ligg og eit viktig skilje til politisk diakoni. Politisk diakoni får fram den politiske dimensjonen i diakonalt arbeid, medan profetisk diakoni har veka på diakonien i sitt vesen. Gud har gitt kyrkja og diakonien i oppdrag å vera profetisk.²²

Samstundes med fordøminga av urett, forkynte profetane at Guds vilje er noko anna enn den urettferdige strukturen og forholda i samfunnet. Dei peika på alternativ og behovet for endring.²³ Jesaja viste at Guds visdom og vilje er ulik både dei politiske og religiøse rådgjevarane sine tankar.²⁴

Det Nye Testamentet (NT) gir eit endå tydlegare bilete av kyrkja si profetiske rolle. Jesu ord og handlingar legg grunnlaget for kyrkja sin misjon, og han peikar på urett både i politisk, økonomisk og religiøse maktapparat.²⁵ Læresveinane og den kristne kyrkja haldt fram i Jesu diakonale og profetiske tradi-

sjon.²⁶ Den økumeniske rørsle vektlegg dette, og ser kyrkja sin misjon i dag som å halda i live den profetiske tradisjonen:

In line with all the prophets, including John and Jesus, it is part of the church's mission to cry out in accusation against and condemn all human alienation from God and from the neighbor (i.e., sin), including the sins committed by humans like poverty, oppression, exploitation, exclusion, violence and humiliation, and call others and itself to repentance (Mt 4:17).²⁷

Horisonten og alternativet til urett og maktubalanse er Guds Rike. Både profetane i GT og Jesus peikar mot ein annan røyndom. Tanken om Guds Rike som "allereie her og enno ikkje"²⁸ er sentral for svært mange kyrkjer, ikkje minst i Latin-Amerika. Guds Rike gir von, er tilstades allereie her i denne verda og viser samstundes til framtid.²⁹ Guds rike vert synleg ved at fattige og utstøytte vert oppreist og frigjort.³⁰ Profetisk diakoni peikar på alternativ, på rettferd og likeverd, mot Guds Rike:

If we are aware of its prophetic nature, and able to integrate diakonia with a prophetic vision, diaconal work moves beyond charity towards social transformation, pointing to the reign of God.³¹

Stemmer frå Latin-Amerika

Diakonal refleksjon nyttar både sosiopolitisk og teologisk analyse.³² For å visa nokre døme frå Latin-Amerika vil eg fokusera på utvalde tekstar frå ein konferanse i Bolivia i 2009, der m.a. kyrkjeleiarar, leiarar i sosiale rørsler, teologar og andre akademikarar var samla under tematikken "Teologi og sosiale rørsler i Latin-Amerika".³³ I tillegg vil eg nytta ulike LVF-dokument som systematiserer tankar om diakoni frå Latin-Amerika. Ved hjelp av metoden *sjå – bedøma – handla* vil eg presentera analysar av kontekst og diakonal respons frå teologar og kyrkjer. I slutten av kvar del vil eg peika på nokre særskilde utfordringar for diakonien og søkja å ta desse opp i den avsluttande refleksjonen rundt profetisk diakoni.

Sjå

Første steg i metodisk tilnærming er å analysere konteksten kyrkjene står i.³⁴ Latin-Amerika er eit mangfaldig kontinent, men det er mogleg å peika på ein del fellestrekk i utviklinga dei seinare åra. 90-talet var prega av nyliberalistisk politikk, som eit botemiddel mot gjeldskrisa på 80-talet. Offentlege utgifter vart pressa ned, det gjekk ei privatiseringsbølge over kontinentet og marknaden vart sett på som svaret på behovet for økonomisk utvikling. Det fekk dramatiske følgjer for svært mange, og arbeidsløysa og fattigdomen auka.

Samstundes auka den folkelege motstanden mot politikken som vart gjennomført. Mange land fekk formelt demokrati på 80- og 90-talet, og tidlegare ekskluderte grupper vart sterkare røster i samfunnet. Urfolk si markering av motstand i 1992, 500 år etter at Colombus "oppdaga" Amerika, er eit døme på slik mobilisering. Samstundes fann ulike grupper, både nasjonalt og globalt, saman i ein felles motstand mot global kapitalisme og med krav om alternativ. Det vart ikkje minst synleg gjennom Verdas Sosiale Forum, med hovudsete i Porto Alegre i Brasil, som samla m.a. organisasjonar, kyrkjer og fagrørslar frå både det globale Nord og Sør. På 2000-talet hadde dei sosiale rørslene i Latin-Amerika blitt ein så sterk maktfaktor at fleire land fekk nye regjeringar som delte dei sosiale rørsle sine krav om alternativ. Samstundes held sosiale rørsler fram med å vera sentrale krefter i mange av landa, og dei står m.a. i front i kampen for meir rettferdig fordeling av ressursar og mot miljø- og klimakrisa.³⁵ Denne forståinga av den historiske, sosiale og økonomiske konteksten ligg som eit bakteppe i m.a. analysane og presentasjonane frå konferansen i Bolivia i 2009 og vert delt av svært mange kyrkjer i Latin-Amerika. Det kjem óg tydeleg fram i lutherske kyrkjer i Latin-Amerika.³⁶

Etter 2000 har tidlegare ekskluderte grupper i Latin-Amerika blitt meir synlege som historiske subjekt og politiske aktørar, gjennom dei sosiale rørsle. Det gjeld ikkje minst urfolk, afroetterkommarar og kvinner. Den sosiale og politiske kampen for kvinner og urfolk sine rettar har ført fram på mange felt, sjølv om variasjonane er mange og det framleis er mykje som hindrar grunnleggande rettar for alle. Utfordringane er i stor grad knytt til å omsetja motstand og krav i politiske forslag og praksis.

Sentralt for diakonal metode er at ekskluderte menneske sjølv skal skildra eigen røyndom, og diakonien må leggja vekt på dei som subjekt og ta utgangspunkt i deira perspektiv.³⁷ Den overordna politiske analysen frå sosiale rørsler og teologar i Latin-Amerika er sentral å lytta til for den verdsvide kyrkja og aktørar i internasjonal diakoni. Samstundes er det viktig å vera medviten om kven som kjem til orde i denne skildringa av konteksten og kven som er dei "tause".

Bedøma

Neste steg i diakonal metode er å bedøma. Her kjem det teologiske grunnlaget inn, for å tolka og analysera den sekulære røyndomen ein har identifisert som utgangspunkt og kontekst. Dette steget, å bedøma røyndomen ut frå eit teologisk perspektiv, gjer det mogleg for kyrkja å heva sin profetiske stemme ved å peika på urett og synd og visa von og Guds omsut.³⁸

Den nyliberalistiske politikken og dei sosiale konsekvensane av den har blitt tatt opp i teologiske diskusjonar i Latin-Amerika og er ei direkte utfordring for mange kyrkjer. Gustavo Driau analyserer i LVF-samanheng motsetnaden mellom logikken i nyliberalismen og i diakonien, basert på tankar frå latinamerikanske teologar som Assman, Sung og Richards³⁹. Driau peikar på at nyliberalismen er basert på tru på marknaden som styrande prinsipp, ein guddom, som skal føra til målet om økonomisk vekst. Diakonien sin logikk er derimot at pengene er til for menneska si skuld og er eit middel for å skapa rettferd. Driau meiner det er sentralt at diakonal handling vert knytt til overordna politisk nivå: "Me må fordøma andeleg dyrking av marknaden som eit idol, som kontinuerleg krev menneskeliv som offer for å oppnå rikdom og forbruk utan grenser".⁴⁰ Den nyliberale politikken må fordømast, både som trussystem og samfunnsform.⁴¹

Millionar av menneske i Latin-Amerika lever i situasjonar truga av fattigdom, vald og urett. Det er kyrkjene si største teologiske og diakonale oppgåve å møte desse utfordringane og behova dei skaper. Nilton Giese, frå det latinamerikanske kyrkjerådet CLAI, seier det tydeleg: "Spørsmålet om fleirtalet sin fattigdom og lidning er eit tydeleg teologisk problem for kyrkjene fordi denne fattigdomen og lidinga er produkt av "sosial

synd” og går mot Skaparen sin plan og æra som Han har krav på”.⁴²

Josef Estermann peikar på at me lever i ei tid med kriser (klimakrise, økonomikrise, matkrise m.m.), og dette utfordrar til å ta stilling. Han meiner kyrkjene må ta val og uttala seg for dei fattige og ekskluderte. Dei seinare åra har fattige organisert seg gjennom dei sosiale rørslene, i kamp for ”ei anna verd”.⁴³ Kyrkjene må stå saman med dei sosiale rørslene i kritikken mot urettmessige strukturar og maktmisbruk og på leiting etter alternative samfunnsordningar.⁴⁴

Kritikken mot kyrkjene, både på nasjonalt og internasjonalt nivå, er tydeleg hos mange i Latin-Amerika. Frigjeringssteologien var ein reaksjon på forhold i samfunnet, men samstundes ein intern kritikk av kyrkjer som ikkje tok dei fattige og undertrykte på alvor som teologiske subjekt og heller ikkje stod på deira side. Frigjeringssteologien vaks fram som svar på diktatur og fattigdom på 60- og 70-talet, både i den katolske kyrkja og i protestantiske kyrkjer.⁴⁵ Frå 80-talet har den blitt prega av at den ”fattige” er blitt diversifisert som teologisk subjekt (kvinner, urfolk, afroetterkommunar, seksuelt mangfald, personar med andre funksjonar, Jorda etc). Det klassiske subjektet i frigjeringssteologien, ”den fattige”, vert stadig identifisert i mindre og meir spesifikke kategoriar. Subjekta identifiserer seg sjølve, med sine namn.⁴⁶ Estermann peikar på sosiale rørsler som nye ”teologiske subjekt” for ein frigjerande og forvandlande teologi etter år 2000. Fleirtalet av dei aktive i sosiale rørsler i Latin-Amerika er motivert av tru, men kyrkjene har hatt ei lite profetisk haldning og vore ”lunkne” i tider for å uttala seg og ta side. Estermann viser derimot til at det innanfor dei sosiale rørslene vert nytta religiøst og spirituelt språk som profetisk målber tankar om ein annan modell for samfunnet.⁴⁷

Teologien gir retning for ”ei anna verd” og viser Guds vilje for menneska. Rodolfo Gaede analyserer ulike bibeltekstar om måltid og fellesskap, og viser til at Guds Rike, slik Jesus synleggjer det, er det motsette av samfunnet i dag. I Guds Rike vert dørene opna for dei fattige, dei vert bedne til bords og et seg mette. Dei som har deler med dei som ikkje har. Gaede meiner Bibelen gir tydeleg retning for eit nytt økonomisk og politisk paradigme. Han viser til tidlegare president Lula og ”Cero Ham-

bre" ("Null svolt") i Brasil som dømme på ein annan politikk enn den nyliberale.⁴⁸

Teologisk tolking og bedømming av røyndomen byr på mange utfordringar og problemstillingar. Kven er dei teologiske subjekta i den verdsvide kyrkja? Kva teologiske tolkingar skal liggja til grunn for bedøminga? Finst det "rett" og "feil" tolkning?

Handla

Analyse og teologisk refleksjon rundt røyndom og praksis må føra til handling.⁴⁹ Kva er profetisk diakonal handling i Latin-Amerika etter tusenårsskiftet? "Ei kyrkje som er tru mot og alliert med saka til dei sosiale rørsleane er ei kyrkje som jobbar for sosial rettferd", seier Estermann.⁵⁰

Driau viser til diakoni som kyrkja sitt svar på nyliberalistisk politikk, som han identifiserer som årsakene til fattigdom. Kyrkja må driva politisk diakoni gjennom å delta i prosessar i samfunnet for å skapa endringar, i allianse med sosiale rørsler. Verdas sosiale forum er for Driau ein naturleg stad for kyrkja, og han ser påverknadsarbeid (advocacy) som viktig del av diakoni og kyrkja sin misjon. Spiritualiteten er heilt sentral for å gi livet andre ideal og verdiar enn konsum. Han meiner at mange kyrkjer gjennom diakonien driv advocacy-arbeid, men ikkje er medvitne om det.⁵¹

Alliansen med andre organisasjonar og nettverk i det sivile samfunn er og sentralt for det diakonale arbeidet til den lutherske kyrkja i Brasil (IECLB). I denne kyrkja arbeider ein tett med andre krefter i samfunnet, med mål om å "betra livskvaliteten, styrkja medborgarskap og skapa sosial rettferd".⁵² Kyrkja har ulike prosjekt innanfor utdanning, helse, miljø og inntektskapande arbeid, men jobbar samstundes politisk med spørsmål rundt jordfordeling og vassprivatisering. For dei er Verdas sosiale forum ein viktig stad for kyrkja.

Giese deler synet om at kyrkja må arbeida i alliansar og nettverk. Den beste måten for kyrkjene å bidra til positiv endring i Latin-Amerika er å ha eit profetisk perspektiv, å bedøma og forkynna og å delta i det sivile samfunn. Den praktiske handlinga Giese peikar på er m.a. nettverksamarbeid i ulike sosiale fora, arbeid med å ta imot migrantar og bruk av alternative medier og kommunikasjon i påverknadsarbeid.⁵³

Christine Perrier gir oss eit konkret døme på kva situasjon globaliseringa kan føra til nasjonalt og lokalt, og korleis kyrkjer kan handla som svar på denne. I Peru har regjeringa forhandla fram ein frihandelsavtale med USA, og som følgje av den tok president Garcia ved fleire høve avgjerder som går mot urfolk sine internasjonale rettar. Transnasjonale olje- og gruveselskap kan driva verksemd i sårbare naturområde, der urfolk bur. Rundt 100 konflikhtar registrert av ombudsmannen i Peru i 2009, var knytta til øydelegging av miljø og trugslar mot urfolk sine rettar. Perrier tek eit kraftig oppgjer med det kyrkjelege hierarkiet, som ho oppfattar har stått og står på dei mektige si side dei seinare åra. Det står i kontrast til borgarkrigen fram til 90-talet, då kyrkja spelte ei viktig rolle i store delar av Peru for å avgrensa valden. Ho peikar likevel på kyrkjelege krefter sør i Peru, som har vore heilt sentrale i å etablera sivile organisasjonar som "er Kristus sine læresveinar" innanfor sine arbeidsområder.⁵⁴ Perrier målber ein krass kritikk mot internasjonale og nasjonale politiske og økonomiske strukturar. Samstundes er ho klar på at kyrkjene har svikta si rolle og ikkje står opp for dei fattige og ekskluderte. Ho viser til at krefter i kyrkjene som ønskjer ei tydelegare profetisk stemme ofte må finna andre kanalar, utanfor den institusjonelle kyrkja.

Etter at deltakarane på etterutdanninga i diakoni ved det lutherske universitetet i El Salvador hadde studert profetane i lys av latinamerikansk kontekst i dag, sette dei analysen ut i handling og ord. Inspirert av profetane skreiv dei brev retta til kyrkjene verda over: "Som søner og døtre av Gud ber me alle kyrkjer, både historiske, tradisjonelle og fundamentalistiske, om ikkje å dekkja over synda som gjer at fattigdomen flourer i vårt land og i verda".⁵⁵ Dei peiker på politiske og økonomiske krefter og system som opprettheld fattigdom og skaper vald, som m.a. frihandelsavtalar og krigførande nasjonar. Bodskapen er retta mot "det undertrykkande folk", som i den mellom-amerikanske konteksten truleg har USA og andre vestlege nasjonar som hovudreferanse. Dei kallar til omvendning i ord og handling, og til å elska nesten. Dei avsluttar med ord som viser framover og oppmodar til at me i tru skal byggja ei ny verd, "som garanterer liv, håp og sosial rettferd for alle, fordi ei anna verd er mogleg".⁵⁶

Utfordringane er mange når det gjeld å sjå på den praktiske handlinga som profetisk diakoni. Utfyllande svar på dette fell utanfor denne artikkelen, men eg vel likevel å peika på nokre sentrale spørsmål. Politiske handlingar vert ofte identifisert som profetisk diakoni av dei som set dei i gang. Det gir makt bak ord og praksis. Spørsmålet er då kven som kan og bør definera kva som er profetisk? Kven kan ta eller tek rolla som profetar i den verdsvide kyrkja i dag? Desse spørsmåla handlar om teologisk tolking, men og om makt og ulikskap i og utanfor kyrkja. Kyrkja er sett saman av både privilegerte og ekskluderte, av fattige og rike. Fører profetisk diakoni til at splittingar i kyrkja vert forsterka, eller kan omgrepet og praksisen bidra til forsoning? Tale om profetisk diakoni er ei oppmoding om auka sjølvrefleksjon i kyrkja og konkrete handlingar som konsekvens av dette. Molefe Tsele peikar på at konkrete sosiale og politiske situasjonar må vera utgangspunkt for handlingane: "In short, 'prophetic diakonia' seeks to be faithful to God under specific conditions".⁵⁷ Generelle svar på kva som er profetisk diakonal handling er ikkje mogleg å gi, fordi den spesifikke situasjonen som er avgjerande for den diakonale responsen.

Både lokalt og internasjonalt er det vanleg å gi ansvar for sosial og politisk innsats i samfunnet til organisasjonar med eit lausare band til kyrkja.⁵⁸ Dei lokale kyrkjene si rolle, både i det globale Sør og det globale Nord, kan vera marginal i forhold til profesjonelle organisasjonar innanfor utviklingsarbeid. Er det betre at sivile organisasjonar tek over det eksplisitt politiske arbeidet, slik Perrier viser har skjedd i Peru? Kva går kyrkja som fellesskap glipp av om profetisk og politisk diakonal handling ikkje er integrert del av det å vera kyrkje, men ein aktivitet "på sida"? Teologisk og politisk usemje knytta til spørsmål om rettferd kan då i sterkare grad bli plassert "utanfor" kyrkja. Dermed går kyrkja sjølv kanskje glipp av ein grunnleggande intern forsoningsprosess og endring?

Avsluttande refleksjon

Tittelen på denne teksten peikar mot eit heilt sentralt spørsmål som kan og må stillast på ulike nivå: *Kven sin stemme?* Målet var å framstilla nokre stemmer frå Latin-Amerika, medviten om at dei ikkje er einerådande. Den verdsvide kyrkja er sett saman

av millionar av stemmer. Samstundes har stemmane som løftar profetisk diakoni vore så sterke at dei pregar den verdsvide kyrkja og agendaen internasjonalt. Eg tek tak i nokre av dei mange utfordringane i debatten, med utgangspunkt i stemmane frå Latin-Amerika.

Det første det er verdt å peika på er at stemmane som er komne fram i denne presentasjonen er henta frå teologar og kyrkjeleiarar i historiske og økumeniske kyrkjer. I Latin-Amerika er det pinsekyrkjene som i størst grad har auka oppslutnaden dei siste tiåra, og innanfor denne rørsle finn ein ikkje desse haldningane uttalt i like stor grad. Ordet "profetisk" vert også brukt innanfor pinserørsle, men då som regel ikkje kobla til kyrkja si diakonale oppgåve. Stemmene som målber profetisk diakoni eksplisitt vert ofte sett på som radikale, ikkje berre internasjonalt, men òg nasjonalt i dei ulike landa i Latin-Amerika.

Dei sosiale rørsleane er målberarar og gir rom for politisk og sosial deltaking for grupper i samfunnet som før var ekskludert, som urfolk, kvinner, afroetterkommarar m.fl. Det er likevel viktig å ha eit kritisk forhold til kven si stemme som kjem fram gjennom desse rørsleane, og om dei verkeleg er representative for dei ekskluderte. Dei sosiale rørsleane er samansett av ulike grupper og interesser, og maktubalanse og ekskludering er òg del av desse rørsleane internt. Det gjeld ikkje minst i høve til kvinner og mindre urfolksgrupper. Det må få følgjer for den teologiske refleksjonen, og det er derfor problematisk å sjå "dei sosiale rørsleane" som teologiske subjekt. Denne problemstillinga er velkjend for frigjeringssteologien, som tok utgangspunkt i "dei fattige" som teologisk subjekt. Dei siste tiåra har frigjeringssteologar tatt lærdom av at dette er ein sær sars lite spesifikk kategori og har i staden teke til å identifisera meir spesifikke grupper.

I kyrkjene er alle desse stemmene tilstades og skal handsamast som subjekt og med respekt. Det er ei rikdom for kyrkjene, men samstundes ei stor utfordring. Nokre stemmar er alltid tydelegare og får meir vekt enn andre. Det er difor viktig for kyrkja å søkja å vera lyttande og medvitsam rundt kva som er grunnlaget for at nokre stemmer vinn fram og andre ikkje. Ho må ta utgangspunkt i analysar av maktforhold både i og utan-

for kyrkja, og samstundes basera seg på ein grundig teologisk refleksjon. Desse utfordringane er ofte tydelege i den globale økumeniske rørsle og i forholdet mellom kyrkjer i det globale Sør og Nord. Eit døme som skildrar dette er omgrepet profetisk diakoni, som har sterk gjenklang hos kyrkjer i Sør, men møter meir skepsis i det globale Nord⁵⁹.

Omgrepet profetisk diakoni synleggjer den grunnleggande debatten mellom teologi og politikk og kyrkjene sitt forhold til samfunnsspørsmål. Det er stor usemje og ulike haldningar blant kyrkjer i verda rundt samanhengen mellom teologi og politikk, og evt. kva retning teologien gir for politiske standpunkt. Frigjeringssteologien og reaksjonane mot denne, der teologi vart nytta som utgangspunkt for motstridande politiske standpunkt, synleggjorde dette. Profetisk diakoni løftar debatten opp på agendaen i kyrkjene. Diakoni har alltid ei politisk rolle, og det er derfor heller ikkje mogleg å snakka om profetisk diakoni utan at det vert politisk.

Stemman frå kyrkjer i det globale Sør som etterlyser meir profetisk diakoni, kastar lys på den skeive maktbalansen i den globale kyrkja. Kyrkjer i det globale Nord har ofte økonomi, profesjonelle og eit administrativt apparat som set dei i ein maktposisjon. Samstundes er dei del av verda som kyrkjer i Sør peiker på som "undertrykkande".⁶⁰ Profetisk diakoni kan derfor vera ei utfordring for "indre fred" i kyrkja og mellom det globale Nord og Sør. Profetisk diakoni skal provosera både innanfor og utanfor kyrkja og er kanskje vegen mot det som er målet for diakonal verksemd: Forvandling, forsoning og myndiggjering – for kyrkjer og menneske, i både det globale Nord og Sør. Og i denne verksemda må den profetiske diakonien syna vågemot, slik det òg vert uttrykt i LVF rapporten *Prophetic Diaconia: "For the Healing of the World"*:

A theology of the cross calls things what they really are, moving beyond politeness and pretense, breaking the silence and taking the risk of speaking truth to power, even when this threatens the established order and results in hardship or persecution. This is at the heart of prophetic diaconal calling.⁶¹

Noter:

- ¹ Omsetjinga er mi eiga. Det gjeld i heile teksten der sitat på spansk er omsett til norsk.
- ² Federación Luterana Mundial. *Memoria: Primer encuentro regional de diaconia. Florianopolis, Bralis, 12-16 de octubre de 2002* (Genebra: Federación Luterana Mundial, 2003), 78.
- ³ Eg nyttar her omgrepet "det globale Sør", medviten om at det er store ulikskapar mellom og innanfor land i Sør.
- ⁴ "Profeti" og "profetisk vitnesbyrd" vert m.a. brukt av pinsekyrkjer i Latin-Amerika, men står i andre teologiske tradisjonar og samanhengar. Denne bruken av "profetisk" fell ikkje inn under diskusjonen i denne artikkelen.
- ⁵ I tillegg til dokumenta som er direkte referert til i teksten, ligg desse til grunn: World Council of Churches. *From Inter-church Aid to Jubilee* (Geneva: WCC Publications, 2002) og Lutheran World Federation. *Serving the Whole Person* (Geneva: The Lutheran World Federation, 2009).
- ⁶ Det Lutherske Verdensforbund. *Diakoni i kontekst: Forvandling, forsoning, myndiggjøring*, red. Kjell Nordstokke (Geneve: Det Lutherske Verdensforbund, 2010), 59.
- ⁷ *Diakoni i kontekst*, 11.
- ⁸ Lutheran World Federation. *Prophetic Diakonia: For the Healing of the World: Report. Johannesburg, South Africa November 2002*, red. Reinhard Böttcher (Geneva: The Lutheran World Federation, 2002).
- ⁹ World Council of Churches. *WCC Consultation on Prophetic Diakonia, The Netherlands, 13-15 December 2010*, (upublisert dokument, 2010).
- ¹⁰ Nordstokke, Kjell. *Liberating Diakonia* (Trondheim: Tapir akademisk forl., 2011). Seminaret vart arrangert av Diakonhjemmet Høyskole 16. juni 2011, med bidrag frå både internasjonale og nasjonale fagpersonar.
- ¹¹ Lossky, Nicholas. *Dictionary of the Ecumenical Movement* (Geneva: WCC Publications, 2002), 305.
- ¹² LWF 2010, 40.
- ¹³ Collins, John N. *Deacons and the Church: Making Connections between Old and New*. (Harrisburg, Pa.: Morehouse Pub., 2002) , Nordstokke (2011), 65-75 og LWF 2010, 81.
- ¹⁴ LWF 2002, 6.
- ¹⁵ World Council of Churches. *Diakonia: Creating Harmony, Seeking Justice and Practicing Compassion* (Geneva: WCC Publications, 2005), 1.
- ¹⁶ WCC 2005, 4, 17.
- ¹⁷ LWF 2002, 5.
- ¹⁸ WCC 2010, 2.
- ¹⁹ LWF 2002, 24-27.
- ²⁰ LWF 2002, 25-26.
- ²¹ Federación Luterana Mundial. Departamento de Servicio Mundial, Programa C.A. *La diaconia y los profetas* (San Salvador: FLM/SM – CA, 2005), 1.
- ²² LWF 2010, 82-83.
- ²³ LWF 2010, 83; jmf t d Jes 14, 24-27.
- ²⁴ FLM/SM-CA 2005, 11; jmf Jes 28.
- ²⁵ Jmf t d Luk 6, 24-27.

- ²⁶ FLM/SM-CA 2005, 52-78; jmf t d Apg 7, 51-53.
- ²⁷ LWF 2002, 25.
- ²⁸ FLM/SM-CA 2005, 75; jmf t d Luk 11, 20.
- ²⁹ Federación Luterana Mundial. Departamento de Servicio Mundial, Programa C.A. *La diaconia profetica en un contexto globalizador neoliberal* (San Salvador: FLM/SM – ES, 2003), 11-17.
- ³⁰ LWF 2002, 26.
- ³¹ LWF 2002, 16.
- ³² LWF 2002, 30.
- ³³ Instituto Superior Ecu­mé­nico Andino de Teología. *Movimientos Sociales y Teología en America Latina* (La Paz: ISEAT, 2010), 11. Ca. 150 personer var tilstade. Konferansen var arrangert av Instituto Superior Ecu­mé­nico Andino de Teología (ISEAT), i samarbeid med m.a. internasjonale aktører som det latinamerikanske kyrkjerådet CLAI, Misión 21 og Visión Mundial.
- ³⁴ LVF 2010, 59.
- ³⁵ ISEAT 2010, 11.
- ³⁶ LWF 2002, 49-50 og FLM/SM-CA 2003, 1-3.
- ³⁷ LVF 2010, 59-60.
- ³⁸ LVF 2010, 60.
- ³⁹ Richard og Assman er teologar, medan Mo Sung har studert teologi i tillegg til økonomi. Alle tre er katolske teologar.
- ⁴⁰ FLM 2003, 53; mi omsetjing.
- ⁴¹ FLM 2002, 53-57.
- ⁴² ISEAT 2010, 150; mi omsetjing.
- ⁴³ "Ei anna verd er mogleg" har vore slagord for den globaliseringskritiske rørs­la knytt til Verdas sosiale forum.
- ⁴⁴ ISEAT 2010, 11.
- ⁴⁵ ISEAT 2010, 54-55.
- ⁴⁶ ISEAT 2010, 65-66.
- ⁴⁷ ISEAT 2010, 11-13.
- ⁴⁸ FLM/SM-CA 2003, 50-53.
- ⁴⁹ LVF 2010, 60-61.
- ⁵⁰ ISEAT 2010, 139.
- ⁵¹ FLM 2003, 53-57.
- ⁵² FLM 2003, 28.
- ⁵³ ISEAT 2010, 151.
- ⁵⁴ ISEAT 2010, 140-143.
- ⁵⁵ FLM/SM-CA 2005, 95; mi omsetjing.
- ⁵⁶ FLM/SM-CA 2005, 95-97; mi omsetjing.
- ⁵⁷ LWF 2002, 53.
- ⁵⁸ Trosbaserte organisasjonar relaterer seg til eigen trusbasert identitet på ulike måtar. Sjå t.d. James, Rick *What is Distinctive About FBOs? How European FBOs define and operationalize their faith* (Oxford: INTRAC, 2009).
- ⁵⁹ Kyrkjer i Nord er viktig del av den globale økumeniske rørs­la og bidreg inn her, også ved å tala teologisk om profetisk diakoni (t.d. Nordstokke

2011). Den meir "folkelege" kyrkjelege debatten om diakoni i Nord, vektlegg ikkje profetisk diakoni i like stor grad.

⁶⁰ FLM/SM-CA 2005, 95-97.

⁶¹ LWF 2002, 17.

Arnbild Helgesen (1978). Cand.philol. med hovudfag i kristendomskunnskap, Teologisk Fakultet (UiO) 2005. Tilsett i Misjonsalliansen i Bolivia 2006-2007 og programrådgjevar for Bolivia i SAIH (Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond) 2007-2009. Stipendiat ved Misjonshøgskolen sidan 1. januar 2011.

Prophetic Diakonia: Voices from Latin America

The concept "prophetic diakonia" was lifted on the agenda at the WCC meeting in Larnaca in 1986. The debate challenges the traditional understanding of diakonia as humble service, an understanding that had developed within the European tradition. Prophetic diakonia has particularly been embraced as a central concept in churches in the Global South. This article presents the theological foundation and uses the socio-political situation in Latin-America after the year 2000 to discuss how one can understand the concept of prophetic diakonia. Both the method and the analyzed material are taken from Latin American theological debate. The article concludes that prophetic diakonia is challenging to the church, but that it also includes a possibility for transformation, reconciliation and empowerment, both within the church and in the society as a whole.